

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാഭേശികായ നമഃ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ ഉദ്ധവഗീതാസു

॥ ദ്വിതീയോഽധ്യായഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാഭേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ദ്വിതീയോദ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

യദാത്ഥ മാം മഹാഭാഗ തച്ചികീർഷിതമേവ മേ ।
ബ്രഹ്മാ ഭവോ ലോകപാലാഃ സ്വർവാസം മേദികാക്ഷിണഃ ॥ 2.1 ॥

മയാ നിഷ്ഠാദിതം ഹൃത്രേ ദേവകാർയമശേഷതഃ ।
യദർഥമവതീർണോഽഹമംശേന ബ്രഹ്മണാർഥിതഃ ॥ 2.2 ॥

കുലം വൈ ശാപനിർദഗ്ധം നക്ഷ്യത്യന്യോന്യവിഗ്രഹാത് ।
സമുദ്രഃ സപ്തമേന്ധ്യേതാം പുരീം ച പ്ലാവയിഷ്യതി ॥ 2.3 ॥

യർഹ്യവായം മയാ തൃക്തോ ലോകോഽയം നഷ്ടമംഗലഃ ।
ഭവിഷ്യത്യചിരാത് സാധോ കലിനാപി നിരാകൃതഃ ॥ 2.4 ॥

ന വസ്സവ്യം ത്വയൈവേഹ മയാ തൃക്തേ മഹീതലേ ।
ജനോഽധർമരൂചിർഭദ്ര ഭവിഷ്യതി കലൗ യുഗേ ॥ 2.5 ॥

ത്വം തു സർവം പരിത്യജ്യ സ്നേഹം സ്വജനബന്ധുഷു ।
മയ്യാവേശ്യ മനഃ സമ്യക് സമദൃഗ് വിചരന്ത്യ ഗാം ॥ 2.6 ॥

യദിദം മനസാ വാചാ ചക്ഷുർഭ്യാം ശ്രവണാദിഭിഃ ।
നശ്വരം ഗൃഹ്യമാണം ച വിദ്ധി മായാമനോമയം ॥ 2.7 ॥

പുംസോഽയുക്തസ്യ നാനാർഥോ ഭദ്രഃ സ ഗുണദോഷഭാക് ।
കർമാകർമവികർമേതി ഗുണദോഷധിയോ ഭിദാ ॥ 2.8 ॥

തസ്മാദ് യുക്തേന്ദ്രിയഗ്രാഹോ യുക്തചിത്ത ഇദം ജഗത് |
ആത്മനീക്ഷസ്വ വിതതമാത്മാനം മയ്യധീശ്വരേ || 2.9 ||

ഇത്താനവിഇത്താനസംയുക്ത ആത്മഭൂതഃ ശരീരിണാം |
അത്മാനുഭവതുഷ്ടാത്മാ നാന്തരാധൈർവിഹന്യസേ || 2.10 ||

ദോഷബുദ്ധ്യോദയാതീതോ നിഷേധാന നിവർതതേ |
ഗുണബുദ്ധ്യാ ച വിഹിതം ന കരോതി യഥാർഭകഃ || 2.11 ||

സർവഭൂതസുഹൃച്ഛാന്തോ ഇത്താനവിഇത്താനനിശ്ചയഃ |
പശ്യൻ മദാത്മകം വിശ്വം ന വിപദ്യേത വൈ പുനഃ || 2.12 ||

ശ്രീശുക ഉവാച
ഇത്യാദിഷ്ടോ ഭഗവതാ മഹാഭാഗവതോ നൃപ |
ഉദ്ധവഃ പ്രണിപത്യാഹ തത്ത്വജിഇത്താസുരച്യുതം || 2.13 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച
യോഗേശ യോഗവിൻയാസ യോഗാത്മൻ യോഗസംഭവ |
നിഃശ്രേയസായ മേ പ്രേക്ഷതസ്ത്യാഗഃ സംൻയാസലക്ഷണഃ || 2.14 ||

ത്യാഗോഽയം ദുഷ്കരോ ഭൂമൻ കാമാനാം വിഷയാത്മഭിഃ |
സുതരാം ത്വയി സർവാത്മന്നഭക്തൈരിതി മേ മതിഃ || 2.15 ||

സോഽഹം മമാഹമിതി മൂഢമതിർവിഗാഢ -
സ്ത്വൻമായയാ വിരചിതാത്മനി സാനുബന്ധേ |
തത്ത്വജ്ഞസാ നിഗദിതം ഭവതാ യഥാഹം
സംസാധയാമി ഭഗവന്നനുശാധി ഭൂത്യം || 2.16 ||

സത്യസ്യ തേ സ്വദൃശ ആത്മന ആത്മനോഽന്യം
വക്താരമീശ വിബുധേഷ്വപി നാനുചക്ഷേ |

സർവേ വിമോഹിതധീയസ്സവ മായയേമേ
 ബ്രഹ്മാദയസ്സനുഭൂതോ ബഹിരർഥഭാവഃ || 2.17 ||

തസ്മാദ് ഭവന്തമനവദ്യമനന്തപാരം
 സർവജ്ഞമീശ്വരമകുംഠവികുംഠധിഷ്ഠ്യം |
 നിർവിണ്ണധീരഹമു ഹേ വൃജിനാഭിതപ്ലോ
 നാരായണം നരസഖം ശരണം പ്രപദ്യേ || 2.18 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച
 പ്രായേണ മനുജാ ലോകേ ലോകതത്ത്വവിചക്ഷണാഃ |
 സമുദ്ധാരന്തി ഹ്യാത്മാനമാത്മനൈവാശുഭാശയാത് || 2.19 ||

ആത്മനോ ഗുരുരാത്മൈവ പുരുഷസ്യ വിശേഷതഃ |
 യത് പ്രത്യക്ഷാനുമാനാഭ്യാം ശ്രേയോന്സാവനുവിന്ദതേ || 2.20 ||

പുരുഷത്വേ ച മാം ധീരാഃ സാംഖ്യയോഗവിശാരദാഃ |
 ആവിസ്കാരം പ്രപശ്യന്തി സർവശക്ത്യുപബൃംഹിതം || 2.21 ||

ഏകദ്വിത്രിചതുഷ്ഠാദോ ബഹുപാദസ്തമാപദഃ |
 ബഹുഃ സന്തി പുരഃ സൃഷ്ടാസ്താസാം മേ പൗരുഷീ പ്രിയാ || 2.22 ||

അത്ര മാം മൃഗയന്ത്യദ്ധാ യുക്താ ഹേതുഭിരീശ്വരം |
 ഗൃഹ്യമാണൈർഗുണൈർലിംഗൈരഗ്രാഹ്യമനുമാനതഃ || 2.23 ||

അത്രാപ്യുദാഹരന്തീമമിതിഹാസം പുരാതനം |
 അവധൂതസ്യ സംവാദം യദോരമിതതേജസഃ || 2.24 ||

അവധൂതം ദ്വിയം കഞ്ചിച്ചരന്തമകുതോദയം |
 കവിം നിരീക്ഷ്യ തരുണം യദുഃ പപ്രച്ഛ ധർമവിത് || 2.25 ||

ശ്രീയദുരുവാച

കുതോ ബുദ്ധിരിയം ബ്രഹ്മന്നകർതുഃ സുവിശാരദാ |
യാമാസാദ്യ ഭവാൽലോകം വിദ്വാംശ്ചരതി ബാലവത് || 2.26 ||

പ്രായോ ധർമാർഥകാമേഷു വിവിത്സായാം ച മാനവാഃ |
ഹേതുനൈവ സമീഹന്തേ ആയുഷോ യശസഃ ശ്രിയഃ || 2.27 ||

ത്വം തു കൽപഃ കവിർദക്ഷഃ സുഭഗോദ്യുതഭാഷണഃ |
ന കർതാ നേഹസേ കിഞ്ചിജ്ജഡോൻമത്തപിശാചവത് || 2.28 ||

ജനേഷു ദഹ്യമാനേഷു കാമലോഭദവാഗ്നിനാ |
ന തപ്യന്ത്യേഗ്നിനാ മുക്തോ ഗംഗാംഭഃസ്ഥ ഇവ ദ്വിപഃ || 2.29 ||

ത്വം ഹി നഃ പൃച്ഛതാം ബ്രഹ്മന്നാത്മന്യാനന്ദകാരണം |
ബ്രൂഹി സ്തർശവിഹീനസ്യ ഭവതഃ കേവലാത്മനഃ || 2.30 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

യദുനൈവം മഹാഭാഗോ ബ്രഹ്മണ്യേന സുമേധസാ |
പൃഷ്ടഃ സഭാജിതഃ പ്രാഹ പ്രശ്രയാവനതം ദ്വിജഃ || 2.31 ||

ശ്രീബ്രാഹ്മണ ഉവാച

സന്തി മേ ഗുരവോ രാജൻ ബഹവോ ബുദ്ധ്യുപശ്രിതാഃ |
യതോ ബുദ്ധിമുപാദായ മുക്തോദ്യോമീഹ താഹര്യണു || 2.32 ||

പൃഥിവീ വായുരാകാശമാപോഗ്നിശ്ചന്ദ്രമാ രവിഃ |
കപോതോജഗരഃ സിന്ധുഃ പതംഗോ മധുകൃദ് ഗജഃ || 2.33 ||

മധുഹാ ഹരിണോ മീനഃ പിംഗലാ കുരരോർഭുകഃ |
കുമാരി ശരകൃത് സർപ ഉൗർണനാഭിഃ സുപേശകൃത് || 2.34 ||

ഏതേ മേ ഗുരവോ രാജംശ്ചതുർവിംശതിരാശ്രിതാഃ |
ശിക്ഷാ വൃത്തിഭിരേതേഷാമൻവശിക്ഷമിഹാത്മനഃ || 2.35 ||

യതോ യദനുശിക്ഷാമി യഥാ വാ നാഹുഷാത്മജ |
തത്തഥാ പുരുഷവ്യാഘ്ര നിബോധ കഥയാമി തേ || 2.36 ||

ഭൂതൈരാക്രമ്യമാണോപി ധീരോ ദൈവവശാനുഗൈഃ |
തദ് വിദ്വാൻ ന ചലേൻമാർഗാദൻവശിക്ഷം ക്ഷിതേർവ്രതം || 2.37 ||

ശശ്വത്പരാർഥസർവേഹഃ പരാർഥൈകാന്തസംഭവഃ |
സാധുഃ ശിക്ഷേത ഭൂഭൃത്തോ നഗശിഷ്യഃ പരാത്മതാം || 2.38 ||

പ്രാണവൃത്തൈവ സന്തുഷ്യേൻമുനിർനൈവേന്ദ്രിയപ്രിയൈഃ |
ഇതാനം യഥാ ന നശ്യേത നാവകീര്യേത വാങ്മനഃ || 2.39 ||

വിഷയേഷ്ചാവിശൻ യോഗീ നാനാധർമേഷു സർവതഃ |
ഗുണദോഷവ്യപേതാത്മാ ന വിഷളേജ്ജത വായുവത് || 2.40 ||

പാർഥിവേഷ്ചിഹ ദേഹേഷു പ്രവിഷ്ടസ്തദ്ഗുണാശ്രയഃ |
ഗുണൈർന യുജ്യതേ യോഗീ ഗന്ധൈർവായുരിവാത്മഭ്യക് || 2.41 ||

അന്തർഹിതശ്ച സ്ഥിരജംഗമേഷു
ബ്രഹ്മാത്മഭാവേന സമൻവയേന |
വ്യാപ്താവ്യവച്ഛേദമസംഗമാത്മനോ
മുനിർനഭസ്ത്വം വിതതസ്യ ഭാവയേത് || 2.42 ||

തേജോബ്രഹ്മണമയൈർഭാവൈർമേഘാദ്യൈർവായുനേരിതൈഃ |
ന സ്പൃശ്യതേ നഭസ്തദ്യത് കാലസുഷ്കൈർഗുണൈഃ പുമാൻ || 2.43 ||

സ്വച്ഛഃ പ്രകൃതിതഃ സ്തിഗ്ധോ മാധുർയസ്തീർഥഭൂർനൃണാം |
മുനിഃ പുനാത്യപാം മിത്രമീക്ഷാപസ്പർശകീർതനൈഃ || 2.44 ||

തേജസ്വി തപസാ ദീപ്തോ ദുർധർഷോദരഭാജനഃ |
സർവദക്ഷേദ്യപി യുക്താത്മാ നാദത്തേ മലമഗ്നിവത് || 2.45 ||

കച്ചിച്ചുനഃ കച്ചിത് സ്പഷ്ട ഉപാസ്യഃ ശ്രേയ ഇച്ഛതാം |
ഭുക്തേ സർവത്ര ദാത്യുണാം ദഹൻ പ്രാഗുത്തരാശുഭം || 2.46 ||

സ്വമായയാ സൃഷ്ടമിദം സദസൽലക്ഷണം വിഭുഃ |
പ്രവിഷ്ട ഇയതേ തത്തത് സ്വരൂപോഗ്നിരിവൈധസി || 2.47 ||

വിസർഗാദ്യാഃ ശൃശാനാന്താ ഭാവാ ദേഹസ്യ നാത്മനഃ |
കലാനാമിവ ചന്ദ്രസ്യ കാലേനാവ്യക്തവർത്മനാ || 2.48 ||

കാലേന ഹ്യോഘവേഗേന ഭൂതാനാം പ്രഭവാപ്യയൗ |
നിത്യാവപി ന ദൃശ്യേതേ ആത്മനോഽഗ്നേർയഥാർചിഷാം || 2.49 ||

ഗുണൈർഗുണാനുപാദത്തേ യഥാകാലം വിമുഞ്ചതി |
ന തേഷു യുജ്യതേ യോഗീ ഗോഭിർഗാ ഇവ ഗോപതിഃ || 2.50 ||

ബുധ്യതേ സ്വേന ദേദേന വ്യക്തിസ്ഥ ഇവ തദ്ഗതഃ |
ലക്ഷ്യതേ സ്ഥൂലമതിഭിരാത്മാ ചാവസ്ഥിതോർഭവത് || 2.51 ||

നാതിസ്തേഹഃ പ്രസംഗോ വാ കർതവ്യഃ ക്വാപി കേനചിത് |
കുർവൻ വിന്ദേത സന്താപം കപോത ഇവ ദീനധീഃ || 2.52 ||

കപോതഃ കശ്ചനാരൺയേ കൃതനീഡോ വനസ്തൗ |
കപോത്യാ ഭാർയയാ സാർധമുവാസ കതിചിത് സമാഃ || 2.53 ||

കപോതൗ സ്തേഹഗുണിതഹൃദയൗ ഗൃഹധർമിണൗ |
ദൃഷ്ടിം ദൃഷ്ട്യാംഗമംഗേന ബുദ്ധിം ബുദ്ധ്യാ ബബന്ധതുഃ || 2.54 ||

ശയ്യാസനാഽനസ്ഥാന വാർതാക്രിഡാശനാദികം |
മിമുനീഭൂയ വിശ്രബ്ധൗ ചേരതൂർവനരാജിഷു || 2.55 ||

യം യം വാഛരതി സാ രാജംസ്തർപയന്ത്യനുകമ്പിതാ |
തം തം സമനയത് കാമം കൃച്ഛേണാപ്യജിതേന്ദ്രിയഃ || 2.56 ||

കപോതീ പ്രഥമം ഗർഭം ഗൃഹ്ണന്തീ കാല ആഗതേ |
അണ്ഡാനി സുഷുവേ നീഡേ സ്തപത്യുഃ സന്നിധൗ സതീ || 2.57 ||

തേഷു കാലേ വ്യജായന്ത രചിതാവയവാ ഹരേഃ |
ശക്തിദിർദുർവിഭാവ്യാഭിഃ കോമലാംഗതനുരുഹാഃ || 2.58 ||

പ്രജാഃ പുപുഷതുഃ പ്രീതൗ ദമ്പതീ പുത്രവത്സലൗ |
ശൃൺവന്തൗ കൂജിതം താസാം നിർവൃതൗ കലഭാഷിതൈഃ || 2.59 ||

താസാം പതത്രൈഃ സുസ്തർശൈഃ കൂജിതൈർമുഗ്ധചേഷിതൈഃ |
പ്രത്യുദ്ഗമൈരദീനാനാം പിതരൗ മുദമാപതുഃ || 2.60 ||

സ്നേഹാനുബദ്ധഹൃദയാവന്യോന്യം വിഷ്ണുമായയാ |
വിമോഹിതൗ ദീനധിയൗ ശിശൂൻ പുപുഷതുഃ പ്രജാഃ || 2.61 ||

ഏകദാ ജഗ്മതുസ്താസാമന്നാർഥം തൗ കുടുംബിനൗ |
പരിതഃ കാനനേ തസ്മിന്നർഥിനൗ ചേരതുശ്ചിരം || 2.62 ||

ദൃഷ്ട്വാ താൽലുബ്ധകഃ കശ്ചിദ് യദൃച്ഛാതോ വനേചരഃ |
ജഗൃഹേ ജാലമാതത്യ ചരതഃ സ്വാലയാന്തികേ || 2.63 ||

കപോതശ്ച കപോതീ ച പ്രജാപോഷേ സദോത്സുകൗ |
ഗതൗ പോഷണമാദായ സ്വനീഡമുപജഗ്മതുഃ || 2.64 ||

കപോതീ സ്വാത്മജാൻ വീക്ഷ്യ ബാലകാഞ്ജാലസംവൃതാൻ |
താനഭ്യധാവത് ക്രോശന്തീ ക്രോശതോ ഭൃശദുഃഖിതാ || 2.65 ||

സാസകൃത് സ്നേഹഗുണിതാ ദീനചിത്താജമായയാ |
സ്വയം ചാബധ്യത ശിചാ ബദ്ധാൻ പശ്യന്ത്യപസ്യതിഃ || 2.66 ||

കപോതശ്ചാത്മജാൻ ബദ്ധാനാത്മനോപ്യധികാൻ പ്രിയാൻ |
ഭാർയാം ചാത്മസമാം ദീനോ വിലലാപാതിദുഃഖിതഃ || 2.67 ||

അഹോ മേ പശ്യതാപായമൽപപുണ്യസ്യ ദുർമതേഃ |
അത്യപ്ലസ്യാകൃതാർത്ഥസ്യ ഗൃഹസ്രൈസ്തവർഗികോ ഹതഃ || 2.68 ||

അനുരൂപാനുകൂലാ ച യസ്യ മേ പതിഭേവതാ |
ശൂന്യേ ഗൃഹേ മാം സന്ത്യജ്യ പുത്രൈഃ സ്വർയാതി സാധുഭിഃ || 2.69 ||

സോഹം ശൂന്യേ ഗൃഹേ ദീനോ മൃതദാരോ മൃതപ്രജഃ |
ജിജീവിഷേ കിമർഥം വാ വിധുരോ ദുഃഖജീവിതഃ || 2.70 ||

താംസ്തമൈവാവൃതാംചരിഗ്ഭിർമൃത്യുഗ്രസ്താൻ വിചേഷ്ടതഃ |
സ്വയം ച കൃപണഃ ശിക്ഷു പശ്യന്നപ്യബുധോപതത് || 2.71 ||

തം ലബ്ധ്വാ ലുബ്ധകഃ ക്രൂരഃ കപോതം ഗൃഹമേധിനം |
കപോതകാൻ കപോതീം ച സിദ്ധാർഥഃ പ്രയയൗ ഗൃഹം || 2.72 ||

ഏവം കുടുംബ്യശാന്താത്മാ ദ്വന്ദ്വാരാമഃ പതത്രിവത് |
പുഷ്പൻ കുടുംബം കൃപണഃ സാനുബന്ധോവസീദതി || 2.73 ||

യഃ പ്രാപ്യ മാനുഷം ലോകം മൂക്തിദ്വാരമപാവൃതം |
ഗൃഹേഷു ഖഗവത് സകൃതസ്തമാരുഢച്യുതം വിദുഃ || 2.74 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ദ്വിതീയോദ്യായഃ സമാപ്തഃ ||